

Strasburq, 12 dekabr 2014-cü il

CEPEJ(2014)15

**ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİNİN SƏMƏRƏLİLİYİ ÜZRƏ AVROPA KOMİSSİYASI
(CEPEJ)**

**Məhkəmənin təşkili və ərazisinə
girişin mümkünlüyü haqqında təlimatlar**

Sənəd CEPEJ tərəfindən 24-cü plenar iclasda qəbul edilmişdir
(Strasburq, 11-12 dekabr 2014-cü il)

Mündəricat

Giriş.....	3
1. MƏHKƏMƏ ƏRAZİLƏRİ ÜÇÜN DAŞINMAZ ƏMLAK SİYASƏTİ.....	3
1.1 Daşınmaz əmlakın durumunun başa düşülməsi.....	3
1.2 Fəaliyyətin perspektiv təhlili	4
1.3 Daşınmaz əmlakın baş planının tərtib edilməsi	4
2. TİKİNTİ, YAXUD TƏMİR: EDİLMƏLİ OLAN SEÇİM.	4
2.1 Seçim meyarları	4
2.2 Meyarların təhlili və daşınmaz əmlak siyasətinin həyata keçirilməsi	6
3. MÜƏYYƏN MƏHKƏMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN NƏZƏRƏ ALINMASI.....	6
3.1 Məhkəmə binası dövlət binasıdır.	6
3.2 Məhkəmə simvolizmi.....	6
3.3. Sənədlərin xüsusi olaraq memarlar üçün tərtib edilməsi	7
3.4 İstifadəçilərin layihəyə cəlb edilməsi	8
4. YENİ BİNALARIN İNŞASI	8
4.1 Məhkəmə binasına çıxış	8
4.2 Vətəndaşın qəbulu	9
4.3 Binanın funksional aspektləri	10
4.4 Binada təhlükəsizlik.....	11
4.5 Məhkəmə binası daxilində hərəkət	11
4.6 Məhkəmə zalları	12
5. BİNANIN MÜMKÜN GENİŞLƏNDİRİLMƏSİNİN NƏZƏRƏ ALINMASI	13
5.1 Ehtiyatda əlavə torpaq sahəsinin olması	13
5.2 Modul yanaşma seçimi.....	13
5.3 Texniki xidmət xərclərinin daxil edilməsi.....	13
5.4 Davamlı inkişafın nəzərə alınması	14
5.5 Yeni texnologiyalar üçün maddi-texniki təminat.....	14
5.6 Başqa məqsədlər üçün istifadə.....	14
6. MÖVCUD BİNALARIN TƏMİRİ	14
6.1 Tam təmir	14
6.2 Normalara uyğunluğun təmin edilməsi.....	15

Giriş

1. Ədliyyə sisteminin göstərdiyi dövlət qulluğunun səmərəliliyi və keyfiyyətinin, xüsusilə də, ədliyyə sisteminin təcrübəçiləri və istifadəçilərinin onunla bağlı gözləntilərinə münasibətdə yaxşılaşdırılması Ədalət Mühakiməsinin Səmərəliliyi üzrə Avropa Komissiyasının (CEPEJ) fəaliyyətinin əsas elementini təşkil edir. Onun Ədalət Mühakiməsinin Keyfiyyəti üzrə İşçi Qrupuna (CEPEJ-GT-QUAL) başqa tapşırıqlarla yanaşı "məhkəmə sisteminin təşkilinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə siyasəti müəyyən edən dairələr və məhkəmələr üçün konkret həlli yolları layihəsini işləyib hazırlamaq", eləcə də maddi və texniki baxımdan sonuncunun yaxşı fəaliyyət göstərməsi tapşırılmışdır.
2. Hazırkı sənədin məqsədi yeni məhkəmə sahələrinin tikintisi və ya köhnə binaların təmiri üçün inzibatçılar və qərar qəbul edən dairələr üçün faydalı ola biləcək istinad çərçivəsini təqdim etməkdən ibarətdir. Bu təlimatlar ədliyyə sisteminin bütün qollarına şamil edilir.
3. CEPEJ, məhkəmə sahələrinin inşası və ya təmiri planlarının yüksək keyfiyyətli ədliyyə sisteminin təmin edilməsi və istifadəçilərin gözləntilərinin nəzərə alınması ilə tərtib edilməsini zəruri olduğunu hesab edir.
4. Xüsusi olaraq, bu cür sahələrin məhkəmə debati üçün tələb olunan sakitliyə zəmanət verməsi vacibdir. Müvafiq olaraq, məhkəmə sahələri inzibati binalardan fərqlənən konkret xüsusiyyətlərə malikdir.
5. İctimaiyyətin ədalət mühakiməsinə çatımlılığın, xüsusilə də sağlamlıq imkanları məhdud şəxslər üçün məhkəmə binalarında qəbulun yaxşılaşdırılması ilə kömək edilməlidir. Məhkəmə istifadəçilərinin məlumatlara İT vasitəsilə əldə etmək mümkünüyü təşviq edilməlidir. Daha bir məqsəd, məhkəmə heyətinin yaxşı iş şəraitindən yararlanmasının təmin edilməsidir. Həmçinin, əlaqəli risklərin xüsusiyyətinə uyğun gələn təhlükəsizlik tədbirlərinin təmin edilməsi vacibdir.
6. Məhkəmə sahələrinin inşası həmçinin müdafiə tərəfinin hüquqlarının və ya müttəhimin hüquqlarının real olaraq həyata keçirməsinə imkan verməlidir.
7. Cari sənəd, təmin edilən ictimai xidmətlərin keyfiyyətinin və ictimaiyyətə xidmət vasitələrinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması baxımından, nəzərə alınmalı olan amillərin müəyyən edilməsi üçün bir sıra təlimatlar təklif edir.
8. Bu sənəd CEPEJ-nin ədalət mühakiməsinin keyfiyyəti üzrə İşçi Qrupu (CEPEJ-GT-QUAL) tərəfindən Gilles Accomando və Michel Perchepied-nin (elimi ekspertlər, Fransa) işləyib hazırladıqları işçi sənəd əsasında hazırlanmışdır.

1. MƏHKƏMƏ ƏRAZİLƏRİ ÜÇÜN DAŞINMAZ ƏMLAK SİYASƏTİ

1.1 Daşınmaz əmlakın durumunun başa düşülməsi

9. Bu, birinci mərhələ kimi məhkəmə sahələrinin inventarizasiyasını, və davamı olaraq, onların ehtiyacları necə ödəyə biləcəklərinin qiymətləndirilməsini nəzərdə tutur.
10. Mövcud sahələrin inventarizasiyasının təmin edilməsi daşınmaz əmlakın aşağıdakı məlumatlardan ibarət məlumat bazasını yaratmağa imkan verəcək:
  - Əsas xüsusiyyətlər: ünvan, status, sahibkar, torpaq reyestri arayışları, tikinti tarixi, strukturu, mərtəbələrin sayı və s.
  - Planlaşdırma barədə məlumat: qüvvədə olan qaydalar, müdafiə tələbləri, servitut və s.
  - Səth sahələri (torpaq, binalar)
  - Onlardan istifadə məqsədi
  - İşçi heyəti
11. Növbəti mərhələ bu daşınmaz əmlakın vəziyyətinin texniki, normativ hüquq, iqtisadi və funksional baxımdan qiymətləndirilməsidir.
12. Texniki qiymətləndirmə binanın vəziyyətini və onun neçə müddət istismar edilə biləcəyini (divar və tavan, texniki avadanlıqlar, daxili və xarici görünüşü) müəyyən etmək məqsədilə binanın müxtəlif komponentlərini nəzərdən keçirəcək; normativ qiymətləndirmə binanın ictimaiyyətin üzünə açıq olması üçün yerinə yetirilməli olan hüquqi öhdəliklər baxımından vəziyyətini (sağlamlıq imkanları məhdud

şəxslərin çıxış imkanı, sağlamlıq və təhlükəsizlik, fiziki təhlükəsizlik) müəyyən edəcək; iqtisadi qiymətləndirmə əsas diqqətini icarə və vergilərə, kommunal xərclərə, texniki təmir və istismar xərclərinə yönəldəcək; və funksional qiymətləndirilməsi binanın coğrafi və şəhər kontekstini təhlil edəcək, onun ümumi təşkilini, ictimai sahələri, istifadəçilər üçün nəzərdə tutulmuş sahələri və təhlükəsizlik sahələrini nəzərdən keçirəcək.

13. Bu qiymətləndirmələr sahələrə səfər etməklə, məhkəmənin idarəçilik heyətinin nümayəndələrinə suallar verməklə və maliyyə məlumatlarını toplamaqla və binanın istismarı ilə bağlı istinad sənədlərini nəzərdən keçirməklə aparılmalıdır. Onlara müəyyən edilmiş prioritetlərə uyğun olaraq tematik audit yoxlamaları əlavə edilə bilər.

14. Qiymətləndirmənin nəticələri məlumat bazasına daxil ediləcək.

1.2 Fəaliyyətin perspektiv təhlili

15. Bu təhlil məhkəmə xəritəsinə və planlaşdırıla bilən istənilən dəyişikliyə əsaslanacaq. CEPEJ məhkəmə xəritəsinin yaradılması üçün təlimatlar hazırlamışdır (CEPEJ(2013)7Rev1). Məhkəmələrin fəaliyyəti və istifadəçilərə yaxınlıq arasında ən yaxşı tarazlığa nail olmaq üçün bir neçə amil nəzərə alınmalıdır. əhalinin sıxlığı, məhkəmənin ölçüsü; məhkəmə işlərinin axını və coğrafi yerləşmə.

16. Məhkəmə xəritəsinin bu təhlili ədalət mühakiməsinə çatımlılığının yaxşılaşdırılması, səmərəlilik, ixtisasın artırılması və ya işin səmərəliliyi göstəriciləri ilə əlaqədar ümumi əhəmiyyətin yaxşılaşdırılması üçün işlənilmiş hazırlanmış məqsədlərə əsaslanmalıdır. Bu göstəricilərin müxtəlif növləri var: hər sakin üzrə ədliyyə xərci kimi maliyyə xərcləri, hər sakin üzrə məhkəmələrin sayı kimi ədalət mühakiməsinə çatımlılıq göstəricisi, və fəaliyyət ilə bağlı göstəricilər (həllini gözləyən məhkəmə işlərinin sayı və işə baxılma müddəti). Onlar həmçinin məhkəmə istifadəçiləri arasında məmnunluq göstəriciləri ilə keyfiyyət səciyyəli ola bilərlər.

17. Məhkəmə təşkilatında funksional tendensiyalarla bağlı ümumi perspektivlər də müəyyən olduğu halda əlavə edilməlidirlər – məsələn, məhkəmələr arasında yurisdiksiyanın yenidən qurulması.

18. Məhkəmə xəritəsində heç bir dəyişiklik olmadıqda, işçi heyəti səviyyələri, məhkəmə fəaliyyəti və demoqrafik proqnozlarla bağlı statistik məlumatlara əsasən hədəf işçi heyəti səviyyələrinin və bununla da, orta və uzun müddətə ehtiyac duyulan nəzəri səth sahəsinin müəyyən edilməsi məsələsi yaranır.

19. Bu simulyasiyalar mövcud olan demoqrafik proqnozlardan asılı olaraq müxtəlif coğrafi miqyaslardan istifadə edilməklə yerinə yetirilə bilər.

20. Bu metod işçi heyəti kateqoriyaları və ya məhkəmə növü üzrə tendensiyalarını fərqləndirmək üçün təkmilləşdirilə bilər.

1.3 Daşınmaz əmlakın baş planının tərtib edilməsi

21. Binaların qiymətləndirilməsindən əldə edilən parametrləri, mövcud və nəzəri səth sahələri arasında çatışmazlığı nəzərə alaraq, daşınmaz əmlak baxımından prioritet fəaliyyəti müəyyən etmək mümkündür.

22. Yerinə yetirilməli olan iş qrafikini müəyyən etmək və aidiyyəti xərcləri hesablamaq üçün bu sahələrdə daha dəqiq texniki-iqtisadi əsaslandırma və hərtərəfli texniki auditlər aparıla bilər.

2. TİKİNTİ, YAXUD TƏMİR: EDİLMƏLİ OLAN SEÇİM.

2.1 Seçim meyarları

2.1.1 Nəzərdə tutulan gələcək fəaliyyət

23. Perspektiv fəaliyyət təhlilindən sonra, mövcud səth sahələrinin ehtiyacları ödəyə bilib-bilməyəcəklərini qiymətləndirmək vacibdir. Ödəyə bilməyəcəkləri təqdirdə, yeni binaların inşası və ya mövcud sahələrin genişləndirilməsi lazım gələcək.

2.1.2 Bir məkanda müxtəlif sahələrin qruplaşdırılması

24. Müxtəlif məhkəmələrin bir sahədə qruplaşdırılması vətəndaşların ictimai xidmət olan ədalət mühakiməsinə çatımlılığının yaxşılaşdırmasını təmin edir. O həmçinin ümumi sahələrdən optimal istifadə imkanı yaradır.
25. Məhkəmələrin rayon və ya şəhərdə mövcud olan ümumi səth sahəsi bütün məhkəmələrin bir araya gətirilməsi və kompleks qruplaşmanın yaradılması halında hər bir məhkəmənin bir binası olduğu rayon və ya şəhərlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə azalacaq.
26. Hər bir ölkədə məhkəmə ənənəsindən asılı olaraq, əgər müəyyən məhkəmələr öz konkret fərqləndirici xüsusiyyətlərinə malik olarsa, bu halda müxtəlif sahələrin mövcud olması ədalət mühakiməsinə çatımlılıq üçün maneə yaratmır.
27. Müxtəlif məhkəmələrin qruplaşdırılması çox vaxt yeni binaların tikintisini zəruri edir. Bundan əlavə, bu cür binaların konsepsiyası daha mürəkkəbdir, çünki onlardan həm də xüsusi təhlükəsizlik kanallarından keçirilməli olan müttəhimlərin gətirilməsini nəzərdə tutan cinayət işləri üçün istifadə oluna bilər.

2.1.3 Binanın vəziyyəti

28. Binanın texniki qiymətləndirilməsi əsas faktordur. Aparılan iş binanın konstruksiyası ilə bağlı olarsa, təmir və yeni bina arasındakı xərc müqayisəsi daha çox sonuncunun xeyrinə olacaqdır.
29. Binanın yenidən istifadəsi imkanlarının ətraflı texniki təhlili, eləcə də memarlıq, iqtisadi və funksional əsaslandırma üçün araşdırma aparılmalıdır.

2.1.4 Adaptasiya imkanları

30. Məhkəmələr çox vaxt tarixi maraq doğuran binalar olurlar və buna görə dəyişikliklərin aparılmasını məhdudlaşdıran qaydalarla qorunurlar.
31. Köhnə binaları – yüksək tavanları olan otaqlar, geniş dəhlizlər və s. ədliyyə sisteminin yeni tələblərinə uyğunlaşdırılması texniki baxımdan mümkün olduqda, bu, həm tikinti, həm də istifadə baxımından əlavə xərclərin yaranmasına gətirib çıxara bilər.

2.1.5 Yerləşmə

32. Məhkəmələr çox vaxt şəhər mərkəzlərində yerləşir, burada isə binanın genişləndirilməsi üçün torpaq nadir hallarda tapılır. Bundan əlavə, torpağın qiyməti çox vaxt olduqca yüksək olur.
33. Yeni binaların tikintisi çox vaxt yalnız şəhər mərkəzlərindən kənarında tapıla bilən böyük torpaq sahələrinin alınmasını və ya malik olmasını nəzərdə tutur. Sahələri seçən zaman şəhər üzrə orta və uzunmüddətli şəhərsalma perspektivlərini və aşağıdakı məsələləri nəzərə almaq lazımdır: fəaliyyət mərkəzlərinin yerinin dəyişdirilməsi, nəqliyyat şəbəkələrinə və şəhərsalma planlarına dəyişiklik. Mükəmməl ictimai nəqliyyat şəbəkəsi və ümumi parkinq sahələrinə yaxınlıq xüsusən vacibdir.

2.1.6 Məhkəmələrin davamlı fəaliyyətinin təmin edilməsi

34. Təmir ya sahədə fəaliyyəti təmin etməyi, ya da sahədən kənar müvəqqəti həlli yolunu tapmağı tələb edir (bax: aşağıda 6-cı maddə). Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi çətin ola və xərc tələb edə bilər və daşınmaz əmlakla bağlı yekun həlli yolları nəzərdən keçirilən zaman araşdırılmalıdır.
35. Əgər yeni tikintinin aparılması seçimi edilərsə, mövcud sahələrin tikinti mərhələsində saxlanıb-saxlana bilməyəcəyi və məhkəmə işlərinin axınının öhdəsindən gələ bilib-bilməyəcəyi ehtimalı müəyyən edilməlidir. Xüsusi olaraq, mühüm demoqrafik inkişafın mövcud olduğu ərazilərdə yerləşən məhkəmələr layihənin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi mərhələləri arasında həddindən artıq vaxt ötdükdə, məsələn, büdcə səbəbindən, çətinliklə üzləşə bilərlər.

2.1.7 Büdcə resurslarının nəzərə alınması

36. Təmir işlərinin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o mərhələlərlə yerinə yetirilə bilər, bunun əksinə yeni tikinti işləri arzuolunan faydanın əldə edilməsi üçün tam maliyyələşdirilməlidir.

- 37.Maliyyə təsirinin genişlənməsindən əlavə, mərhələlərə bölünmə həm də aralıq mərhələlərdə alternativ yerləşmə probleminin həlini asanlaşdırır.
- 38.İşin mərhələlərə bölünməsi memarların texniki şərtnamələrində göstərilməli və tədqiqat mərhələsi ilkin mərhələlər və yekun layihə arasında uyğunluğu təmin etmək məqsədi ilə bütöv işi əhatə etməlidir.
- 39.Bununla belə, iş uzun müddət uzadıla bilməz, belə ki, normalarda və ya ehtiyaclarda dəyişikliyin edilməsi ilkin layihənin müvafiqliyini sual altında qoya bilər.
- 40.Buna görə də, qiymətləndirmə mərhələsində müəyyən edilən və texniki-iqtisadi əsaslandırma mərhələsində kəmiyyət qiymətləndirməsi aparılmış bütün ehtiyaclar ilə əlaqədar tikintiyə ayrılan büdcəni müəyyən edilməlidir ki, bu da öz növbədə maliyyələşdiriləcək işin illik həcmi və sərmayənin neçə müddət tələb ediləcəyini birbaşa müəyyən edəcək.

2.2 Meyarların təhlili və daşınmaz əmlak siyasətinin həyata keçirilməsi

- 41.Burada əsas aspektlər çərçivəsində diqqət son dərəcə təmirsiz olan və böyük məhdudiyyətlərin mövcud olduğu sahələrdəki yeni tikintilərə və başqa sahələrdə mümkün genişlənmə vasitəsi ilə əhəmiyyətli yenidənqurma işlərinin aparılmasına yönəldiləcək.
- 42.Layihələrin prioritet sırasını bu meyarlar əsasında müəyyən etmək lazım gələcək: mövcud resurslar, binaların qiymətləndirmə mərhələsində müəyyən edilən vəziyyəti, gələcək fəaliyyətin təhlili kontekstində əməliyyat şəraitinə mənfi təsir ehtimalı və məhkəmənin ölçüsü.
- 43.Texniki və ya funksional yenilənmə üçün müəyyən cüzi işlər bu mərhələyə daxil edilə və da çoxillik iş proqramına əlavə edilə bilər.
- 44.Təmir işlərinin planlaşdırılmasından əlavə, binanın texniki komponentlərinin istismar müddətini artırmaq və təmir işlərini ləngitmək üçün profilaktik işlərin görülməsi məqsədilə illik büdcənin müəyyən edilməsi zəruri ola bilər.
- 45.Bütün bu fəaliyyətlər çoxillik daşınmaz əmlak proqramını təşkil edəcək.
- 46.Yeni bina və təmir arasındakı seçim yalnız yuxarıda göstərilən meyarlara əsaslanan daha geniş yanaşmanın bir hissəsi ola biləcək qərardir
- 47.Məhkəmə binası görkəmli dövlət binasıdır və buna görə yeni məhkəmə binasının tikintisi dövlət orqanlarının müxtəlif dövlət binalarını digər vahid məkanda bir araya gətirmək arzusundan qaynaqla bilər (şəhərdə və ya yaxınlıqda).
- 48.Əksinə, məhkəmə binası tarixən şəhərdə yerləşir və buna görə də, onun eyni məkanda saxlanması, seçimə rəvac verən üstün meyar ola bilər.

3. MÜƏYYƏN MƏHKƏMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİNİN NƏZƏRƏ ALINMASI

3.1 Məhkəmə binası dövlət binasıdır.

- 49.Məhkəmə binası öz konkret xüsusiyyətləri olan dövlət binasıdır. Hər bir dövlət binası kimi, bu binaya da cari sənəddə əhatə olunmayan və memarlıq sahəsinə aid olan müəyyən normalar (yanğın təhlükəsizliyi, istifadə edilən materialların növü və s.) tətbiq edilir.

3.2 Məhkəmə simvolizmi

- 50.Məhkəmə binası mahiyyət etibarilə ədalətin təmin edildiyi binaadır. 19-cu əsirdə üstünlük təşkil etmiş Yunan məbədi formasında olan məhkəmə binaları ümumiyyətlə hündür yerlərdə - fərqlənən, qapalı və müqəddəs yerdə inşa edilir. Bu növ bina Avropada, eləcə də Birləşmiş Ştatlarda mövcuddur və bu, əksər insanların yaddaşında həkk olunan məhkəmə binası imicidir.

51. Bəzi tədqiqatlar¹ bu məhkəmə simvolizminin ümumi xüsusiyyətlərini və onun yaratdığı ədalət mühakiməsi təsəvvürünü işıqlandırmışdır.
52. Məhkəmə binasının hündür pilləkənlər, böyük qaranlıq foyelər və zəhmli heykəllərdən ibarət klassik imici ictimaiyyəti vahiməyə sala bilər.
53. Məhkəmələrin simvolikası dəyişmişdir; bu, ədalət mühakiməsi anlayışına öz təsirini göstərir. Məqsəd artıq ictimaiyyəti böyük qaranlıq sahələrlə qorxutmamaqdır. Əksinə, bu gün ictimaiyyətin asanlıqla gedib-gələ biləcəyi, çox vaxt az əzəmətli olan və insanda xoş təəssürat yaradacaq işıqlı bina tendensiyası mövcuddur.
54. Bununla belə, bəzi məhkəmə simvolikaları qalmalıdır ki, binanın ədalət mühakiməsi və ictimaiyyət üçün nəzərdə tutulmuş yer olduğu asanlıqla müəyyən edilə bilsin. Binanın giriş fasadının arxitekturasına xüsusi diqqət ayırmaq lazımdır.
55. Məhkəmə binası daxilində prosedurların rəsmilik səviyyəsini nəzərə alsaq, mülki işlərlə müqayisədə cinayət işləri üçün simvolikalardan mövcudluğu daha vacibdir.
56. Lakin, memarlıq nöqtəyi-nəzərindən binanın kənarından aydın müəyyən edilə bilməsi barədə qərar qəbul edilmişdirsə, bu onun sonralar başqa məqsəd üçün istifadəsinə mane olacaq. Əgər fəaliyyətlərin dəyişdirilməsi nəticəsində mövcud yerləşməni dəyişmək qərarı qəbul edilibsə, mövcud olan sahənin yenidən qurması yeni binaların maliyyələşdirilməsi üçün yaxşı resurs ola bilər, lakin o, həddindən artıq aydın şəkildə məhkəmə binası kimi görünürsə, hər hansı yenidən qurma işi çox mürəkkəb ola bilər.

Məhkəmə binası fasadının iki nümunəsi: Strasburq məhkəməsinin (Palais de Justice) fasadı, solda, klassik fasad nümunəsi, və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi, sağda, müasir fasad nümunəsi.

3.3. Sənədlərin xüsusi olaraq memarlar üçün tərtib edilməsi

57. CEPEJ tərəfindən yeni binalar və təmir işləri ilə bağlı irəli sürülən tövsiyələr aşağıda göstərilir (5 və 6). Konstruksiyanın növündən asılı olmayaraq, məhkəmələrin necə fəaliyyət göstərəcəkləri barədə memarlara məlumatın verilməsi vacibdir ki, onlar binaları məhkəmələrin istismar və texniki ehtiyaclarına uyğunlaşdıra bilsinlər. Oxşar qaydada istifadəçilər də layihəyə cəlb edilməlidirlər.
58. Məhkəməni işi məhkəmə dünyasından kənar hər bir insana mürəkkəb görünür. Memarlar bütün məhkəmə prosedurları və hər bir maraqlı tərəfin rolu barədə lazımi qaydada məlumatlandırılmalıdırlar.
59. Təqdim edilən sənədlərdə konkret prosessual aspektlər nəzərə alınmalıdır. Avropada prokurorlar və ya prokurorluq orqanlarının nümayəndələrinin məhkəmə zalında tutduqları mövqe ölkədən-ölkəyə dəyişir.

¹ GARAPON Antoine, Bien juger, essai sur le rituel judiciaire, Odile Jacob (2010) ; GARAPON Antoine, Imaginer le palais de justice du XXIe siècle, Institut des hautes études sur la justice, 2013 ; MULCAHY Linda, Hüquqi Memarlıq, Routledge (2011); RESNIK Judith, CURTIS Dennis, Ədliyyə Təmsilçisi, Yel Universitetinin Mətbuatı (2011)

60. Bu sənədin tərtib edilməsində birinci mərhələ mövcud binaların funksionallıq keyfiyyətlərinin xüsusi olaraq memarlıq, funksionallıq, təhlükəsizlik və texniki xidmət baxımından təhlil edilməsindən ibarət ola bilər.
61. Bu o deməkdir ki, layihənin idarə edilməsi qrupu daxili təşkilatçılıq və icra baxımından məhkəmə sahəsinin inşası və ya təmirini uzlaşdırmaq üçün funksional və texniki istinad çərçivəsinə malik olmalıdır.
62. Bu sənəd işin həvalə ediləcəyi podratçıların konsultasiya qrafiklərinin tərtib edilməsi üçün əsas olacaq.
63. Bu həmçinin istifadəçilərin konkret ehtiyaclarını ümumi çərçivə daxilində nəzərə alınması üçün məsləhətləşmə və dialoq üçün əsas olacaq.
64. Memara veriləcək yekun proqrama müqavilə bağlayan orqan tərəfindən müəyyən edilən prioritet məqsədlərin daxil edilməsi vacibdir, bir şeyi nəzərə almaq lazımdır ki, layihənin icrası, sahənin və ətraf ərazinin xüsusiyyətini nəzərə almaqla bir neçə obyekt arasında uyğunsuzluq olduqda, müəyyən qərarların qəbul edilməsini tələb edir. Belə hallarda, bu qərarlar memarın öz yozumuna əsaslanmalı deyil, sifarişçi orqanın növbəlilik qaydasında müəyyən etdiyi prioritetlərə uyğun olmalıdır.

3.4 İstifadəçilərin layihəyə cəlb edilməsi

65. İstənilən memarlıq layihəsində olduğu kimi, istifadəçilər onun həyata keçirilməsinə cəlb edilməlidir. Məhkəmə sahəsində, bina sahələrində fəaliyyət göstərəcək hakimlər, təhlükəsizlik əməkdaşları və dövlət qulluqçuları tərəfindən irəli sürülən rəylərdən əlavə hüquqşünas və vəkillərin də müşahidələri soruşulmalıdır.
66. Proqramlaşdırma mərhələsində yerlərdə fəaliyyətlərin necə təşkil olunduğunun müşahidə edilməsi vacibdir və bina istifadəçiləri, məhkəmənin işçi heyəti və katibləri ilə söhbətlər aparılmalıdır.
67. Rəhbər komitənin və mümkün tematik işçi qruplarının yaradılması ehtiyacları daha yaxından müəyyən etməyə və layihənin bu ehtiyacları uyğun gəlməsini təmin etməyə kömək edəcək.
68. Sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi komissiyasının və peşə xəstəlikləri üzrə ixtisaslaşmış həkimin rəyini əldə etmək də həmçinin faydalı olacaqdır.
69. Paralel olaraq, layihənin gedişatı və iş şəraitini yaxşılaşdıracaq tədbirlər və ictimaiyyətin qəbulu və tikinti zamanı hər hansı pozuntu barədə məlumat vermək üçün kommunikasiya planı da tərtib edilə bilər. Bu, poçt, ayrıca veb-sayt və ya müntəzəm şəkildə təmin edilən informasiya bülleteni vasitəsilə yerinə yetirilə bilər.

4. YENİ SAHƏLƏRİN İNŞASI

4.1 Məhkəmə binasına çıxış

4.1.1 Nəqliyyat növündən asılı olmayaraq sadələşdirilmiş giriş

70. Sahənin seçimi çox vaxt hansı torpaq sahəsinin mövcud olmasından və ya dövlətin inkişaf planlarından asılıdır. Lakin vətəndaşın ictimai xidmət olan ədalət mühakiməsinə çatımlılığını asanlaşdırmaq üçün məhkəmənin yaxşı ictimai nəqliyyat əlaqələrinə malik olması vacibdir. Həmçinin, yaxınlıqda ictimai parkinqin və mümkün olduğu yerdə, avtomobillərin dayanması üçün sahənin olması vacibdir.

71. Piyada yolunda heç bir maneə olmamalıdır və aydın şəkildə nişanlanmalıdır.

4.1.2 Hərəkət məhdudiyəti olan şəxslər üçün giriş

72. Bu cür şəxslərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Panduslar olsa belə, hündür giriş hissələri onların üzleşdikləri birinci çətinlikdir.

4.1.3 Məhkəmə binasına çıxışa dair məlumat

73. İctimaiyyət məhkəmə binasına çıxışla bağlı məlumatlandırılmalıdırlar. Məhkəmənin İnternet sahifəsində vətəndaşlara məhkəmənin yerləşdiyi yer, ictimai nəqliyyat əlaqələri, iş saatları, məhkəmə zallarının yerləşməsi, məhkəmə dinləmələrinin vaxtları və s. barədə məlumat verilsə, bu onlara kömək edər.

- 74.Məhkəmə binası həm kənar ictimai ərazidən ya memarlıq simvolikası, giriş hissənin yaxınlığında bayraq dirəkləri kimi nişanlar, ya da digər zahiri xüsusiyyətə, yaxud da fasaddakı kifayət qədər iri nişana görə aydın şəkildə tanınmalıdır. Giriş hissədə məlumat lövhəsi məhkəmənin ictimaiyyət üçün açıq olduğu vaxtları göstərməli və adi poçt xidməti vasitəsilə göndərilə biləcək və bina bağlı olduqda saxlanılacaq sənədlər üçün poçt qutusu olmalıdır.
- 75.Yerli texniki xidmətlərlə məsləhətləşmə də həmçinin əsas nəqliyyat marşrutlarından düşən insanların istiqamətləndirilmələri üçün müvafiq nişanların yerləşdirilməsini mümkün edə bilər.

4.2 Vətəndaşın qəbulu

4.2.1 Vətəndaşlar nəzərə alınaraq layihələndirilən memarlıq

- 76.Vətəndaşlar məhkəmə binasına daxil olanda, onlar tanış olmayan bir aləmə düşdüklerini zənn edirlər. Bir çox insanın yaşadığı bu hissə qalib gəlmək üçün sahələr onlarda inam yaratmalıdır və qəbul şöbəsində mehriban abu-hava hökm sürməlidir.
- 77.Ənənəvi məhkəmə binalarının əzəmətli görünüşü vətəndaşlarda qanunun və ədliyyə sisteminin nə qədər güclü olması hissi yaradır və bu, qorxuducu ola bilər. Müasir memarlıq təbii işıq və müxtəlif materiallardan istifadə edərək yeni növ mühitin yaradılmasına meyillidir. Bu cür binalar məhkəmə binasına daxil olan vətəndaşların özlərini rahat və yüngül hiss etmələrinə kömək edir.

4.2.2 Qəbul zonaları

- 78.Məhkəmə binasına daxil olduqdan dərhal sonra insanlar üç növ məlumatla təmin edən qəbul şöbəsini görməlidir: dəqiq hara getməyin lazım olduğu, məhkəmə prosesinin çatdığı mərhələ barədə məlumat və hüquqi məlumat.
- 79.İnsanların hara getməli olduğu barədə məlumat verən qəbul zonası həm sağlamlıq məhdudiyətləri olan, həm olmayan insanlara xidmət göstərməyi bacarmalıdır, məsələn, zona iki səviyyədə qəbul masalarına və eşitmə qüsuru insanlar üçün audio-induksiya qulaqcıqlarına malik olmalıdır. Bu bələdçi zonanın göstərdiyi xidmətin keyfiyyəti məhkəmə dinləmələrinin təyin edilməsi, vaxtı və ya aidiyyəti tərəflər barədə məlumatların monitorlarda nümayiş etdirilməsi ilə artırıla bilər. Bundan əlavə, mərhələ nişanlarına yölgöstərici nişanlar əlavə edilə bilər (gedilməli olan istiqamətləri göstərən sətirlərlə), yaxud xüsusilə də, bir neçə müxtəlif məhkəmənin yerləşdiyi binalarda daha ətraflı nişanlar yerləşdirilə bilər.
- 80.Qəbul şöbəsinin işçilərinin məhkəmə xidmətlərindən istifadə edən və çox vaxt həyəcanlı olan şəxslərin suallarına cavab vermək və bu yolla sakitləşdirici təsir göstərmək üçün yerlərində olması vacibdir.
- 81.Məhkəmə icraatının çatdığı mərhələ və/və ya hüquqi məlumatın təmin edilməsi üçün ikinci, məxfi qəbul sahəsi olmalıdır. Bu zonada ayrıca təyin edilmiş işçi heyəti çalışmalıdır və ya növbələşmə əsasında, bir və ya daha çox insanın yerləşə biləcəyi, xüsusi olaraq layihələndirilmiş sahələrdə müxtəlif şöbələr, hüquqşünaslar və kənar cəmiyyətlər arasında yaradılmalıdır.
- 82.Hər bir məhkəmə binasında qəbul xidmətləri tərəfindən yerinə yetiriləcək tapşırıqların müəyyən edilməsi və bu tapşırıqları yerinə yetirəcək təcrübəli işçi heyətinin təyin edilməsi vacibdir. Qəbul şöbəsinin işçilərinin məhkəmə xidmətlərindən istifadə edən və çox vaxt həyəcanlı olan şəxslərin suallarına cavab vermək və bu yolla sakitləşdirici təsir göstərmək üçün yerlərində olması vacibdir.
- 83.Verilən məlumat İnternet saytında yerləşdirilmiş, yaxud da telefonla verilmiş məlumatlara uyğun gəlməlidir.

4.2.3 Praktik məlumatların lövhələrdə və monitorda göstərilməsi

- 84.Məlumat lövhələri məhkəmə binasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edirlər, çünki vətəndaşlar çox vaxt prosedurlar barədə tam məlumatlı olmurlar və yolu tapmaqda çətinlik çəkirlər.
- 85.Məhkəmə dinləmələrinin qrafiki haqqında praktik məlumat monitorlardakı informasiya panellərindən istifadə edilməklə göstərilməlidir.

86. Daha böyük məhkəmələrdə qəbul heyəti ictimaiyyətə müxtəlif şöbələrin planını göstərən məlumat vərəqəsi təqdim etməlidir. Bundan əlavə, qəbul zonasından kənar da qəbul və bələdçi heyətin xidmət göstərməsi ictimaiyyət üçün faydalı ola bilər.

4.3 Binanın funksional aspektləri

4.3.1 Zonalara bölünmə

87. Üç əsas zona olmalıdır, biri –ictimaiyyətin qəbulu üçün, ikincisi – yalnız məhkəmə işçiləri üçün zona, üçüncü isə - mühafizə zonası. Bina daxilində təhlükəsizlik tədbirləri və hərəkət bu müxtəlif zonalar üçün fərqli olacaq.

4.3.2 Məhkəmə heyəti üçün nəzərdə tutulmuş sahələr

88. Məhkəmənin işi davamlı peşəkar işçi heyətinin işindən asılıdır. Bu aspekt çox vaxt, əsas diqqətini başlıca olaraq giriş fasadı, foye və məhkəmə zalları baxımından binanın memarlıq dizaynına yönəldən memarlıq planında nəzərə alınmır. Memarlar üçün xüsusi sənədin hazırlanmasının (aşağıdakı 4.3-cü bəndə baxın) bu sahənin layihələndirilməsi üçün xüsusi faydası olacaq.

89. Memarlar və istifadəçilər arasında məsləhətləşmə riyət edilməli olan prosedurlar baxımından orada yerləşən ofislərin ölçüsünün müəyyən edilməsində, saxlama və iclas sahələrinin təmin edilməsində daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.

90. Bu sahələr hər bir ofis binasına xas xüsusiyyətlərə cavab verməlidir: qurğular, ergonomika, işıq.

91. İlk əvvəl, onlar peşəkarların iş sahələrindən, habelə ofis mebelindən və aidiyyəti şəxsə məxsus cari qovluqların saxlanması sahələrindən, vəziyyətdən asılı olaraq, istifadəçilərin qəbulu sahəsindən və lazım olarsa, texniki avadanlıqlardan (məsələn, dinləmələrin lentə alınması üçün) ibarət olurlar.

92. Konkret planlaşdırılan iş metodlarından asılı olaraq bu iş sahələrinin layihələşdirilməsinə müxtəlif yanaşmalar tətbiq edilə bilər:

- diqqətin, xüsusi olaraq hakim tərəfindən idarə edilən dosyaya yönəldilməsini tələb edən iş birlərindən səs izolyasiyası ilə ayrılan ayrı-ayrı ofislərdə yerinə yetirilməklə asanlaşacaq.
- açıq plan yanaşmasına əməl edilə biləcək, bir neçə iş stansiyası olan sahələr mövcud olarsa, komanda işi daha asan olacaq.
- Bir tərəfdən, iki ayrı-ayrı ofisin bir araya gətirilməsi, digər tərəfdən isə, birgə işin yerinə yetiriləcəyi iş sahələrinin təmin edilməsi də mümkündür. Belə olan təqdirdə, iş stansiyalarına ayrılan ümumi səth sahəsini optimallaşdırmaq üçün "ümumi iş masalarından istifadə" sisteminin yaradılması fikri verilə bilər və burada iş stansiyası işçi heyətin bir neçə üzvü tərəfindən paylaşıla bilər. İclas zallarının sayının adekvat olması da qabaqcadan nəzərə alınmalıdır.

93. Bu yanaşmalardan hər biri qənaətbəxş iş mühitinin təmin edilməsi üçün öz texniki və ergonomik tələblərinə malikdir.

94. Proqram başa çatdırılan zaman bu ümumi səth sahəsini nəzarətdə saxlamaq üçün texniki sənədlərdə hər bir iş stansiyası üçün səciyyəvi iş sahəsi əmsalının müəyyən edilməsi məqsəduyğun olardı.

95. İşçi heyətinin nəzərə alınmalı olan ümumi sayına məhkəmə xəritəsinə nəzərdə tutulan dəyişikliklər və təlim iştirakçıları və ştatdankənar işçi heyəti (məsələn, assosiasiyalar və ya kənar xidmətlər) üçün iş stansiyalarının təmin edilməsi daxil edilməlidir. Müvəqqəti istifadə üçün ofislərə ayrılacaq faiz daimi iş stansiyaları üçün səth sahəsinin təxminən 15%-i civarında olmalıdır.

4.3.3 Xidmət sahələrinin nəzərə alınması

96. İstənilən ictimai bina kimi, məhkəmə binaları da hər bir dövlətdə qüvvədə olan standartlara cavab verən texniki sahələrə malik olurlar. Məhkəmə binalarının fərqli cəhəti bundan ibarətdir ki, onlar qovluq və dəlillərin saxlanması üçün yer tələb edir. Bir çox dövlətlərdə prosessual qaydalar dosye və dəlillərin bir neçə il saxlanması tələb edir və bu məqsədlə layihələndirilən sahələr çox vaxt olduqca kiçik olurlar.

97.Çatdırılma vasitələrinin asanlıqla daxil olmaları, yükün boşaldılması və sonradan arabada saxlanma sahələrinə daşınmasını təmin etmək üçün maddi-texniki təminat aspektlərin diqqətlə araşdırılmasına ehtiyac var.

98. İctimaiyyətə və işçi heyətinə müəyyən xidmətlər göstərilməsi nəzərə alınmalıdır, məsələn körpələr evi, restoran və çay fasiləsi sahələri, su fəvvarələri, Wi-Fi terminalları və kitabxanalar.

4.3.4 Xüsusi olaraq hüquqşünaslar üçün ayrılmış sahələr

99. Hüquqşünasların müxtəlif prosedurlarda fundamental rol oynadıqları nəzərə alınmaqla, məhkəmələrdə onların müştəriləri ilə görüşmələri üçün xüsusi sahələr olmalıdır.

4.4 Binada təhlükəsizlik

4.4.1 Məhkəmə işinin növündən asılı olaraq təhlükəsizliyinin müxtəlif səviyyələri

100. Son illər fiziki və şifahi hücumların sayının artması məhkəmələrdə təhlükəsizliyin gücləndirilməsinə gətirib çıxarmışdır. Hər bir məhkəmə üçün məşğul olduğu işin növündən asılı olaraq təhlükəsizliyin müvafiq səviyyəsinin müəyyən edilməsi, yaxud eyni bina daxilində məhdudlaşdırılmış çıxış səviyyələrinin daha güclü təhlükəsizlik tədbirlərinə malik bəzi sahələrlə fərqləndirilməsi vacib məsələdir. Məsələn, mütəşəkkil cinayətkarlıqla məşğul olan məhkəmələr binanın məhkəmə heyəti üçün ayrılmış avtomobil parkı kimi müəyyən hissələri daxil olmaqla, tədbirləri artırmalıdır.

101. Xüsusilə də, həssas vəzifələr ictimaiyyətin qəbul edilməsi ilə bağlı vəzifələrdir. Bu vəzifələr üçün işçi heyəti və ictimaiyyət arasında fiziki ayrılığının təmin edilməsi faydalı olacaqdır. Bununla belə, texniki avadanlıqların (məsələn, təhlükəsizlik kameraları) quraşdırılması ünsiyyətdə çətinlik yaradaraq, ictimaiyyətin qəbulu keyfiyyətinə mənfi təsir göstərməməlidir. Sistemlər sürüşdürülən pəncərələr şəklində quraşdırıla bilər və bu zaman işçi heyətinin ehtiyaclarına və həmin vaxt mövcud olan vəziyyətə uyğun olaraq ayrılma səviyyəsinin müəyyən edilməsi mümkündür. Sənədlərin ötürülməyi sadə vasitələrin də mövcud olması nəzərə alınmalıdır.

102. İctimaiyyətlə ayrılıqda görüş üçün, yaxud da ərizələrin qəbul edilməsi üçün kabinetlər də həmçinin olduqca həssas sahələrdir və bu cür sahələr üçün iki çıxış nöqtəsi ilə layihələndirilməlidir, biri – ictimaiyyət, kabinetə əks tərəfdə olacaq digəri isə əgər hər hansı təhlükə olarsa, işçi heyəti üçün nəzərdə tutulmalıdır.

103. Xüsusi olaraq təchiz edilmiş zallar (gücləndirilmiş mühafizə, müxtəlif çıxışlar) nəzərdə tutulmalıdır. Onlar, tərəflər arasında, yaxud da məhkəmə heyətinə qarşı zorakılıq hallarının baş verə biləcəyi ehtimal olunan mülki işlər daxil olmaqla, müəyyən məhkəmə işləri üçün mühafizə olunmalıdırlar.

104. Qeydiyyat masası və ya mühafizə məntəqəsinə qoşulmuş həyəcan signalı avadanlığı kənardan müdaxilənin mümkünlüyünü təmin edəcək.

4.4.2 Zonaya uyğun təhlükəsizlik tədbirləri

105. Üç zonanı (ictimai, məhdudlaşdırılmış və təhlükəsiz) dəqiqləşdirməklə, hər bir zonaya giriş üçün müxtəlif təhlükəsizlik tədbirləri müəyyən etmək olar.

106. İctimai sahəyə çıxış məhdudlaşdırılmaya bilər, yaxud da ictimaiyyətdən təhlükəsizlik qapısından keçmələri tələb oluna bilər. Məhkəmə işçiləri üçün nəzərdə tutulan məhdudlaşdırılmış sahəyə gəldikdə, girişə nəzarət etmək üçün yoxlama sistemindən (vəzifə kartının göstərilməsi), yaxud da iş vəsiqəsindən istifadə edilə bilər.

107. Mühafizə edilən zonaya insanların mühafizə xidmətinin müşayiəti ilə gətirildiyi sahələr daxildir. Məhkəmənin ölçüsündən asılı olaraq bir və ya daha çox sahə bu yolla mühafizə oluna bilər. Bu zonalar ayrıca giriş vasitəsilə məhdudlaşdırılmış çıxışa malik daha geniş mühafizə ilə təmin edilə bilərlər.

4.5 Məhkəmə binası daxilində hərəkət

4.5.1 Aydın şəkildə müəyyən edilən zonalər

108. Üç fərqli zonaya malik olmaqla binada hərəkəti məhdudlaşdırmaq mümkündür. İctimai zonada vətəndaşlara göstəriləcək xidmətləri təhlil etmək vacibdir: ictimai dinləmələr, hakimin kabinetində dinləmələr, barışıq iclasları, qeydiyyat prosedurları üçün oturacaq sahələri. Göstərilən prinsip məhkəmədəki məhdudlaşdırılmış zonaya ictimaiyyətin çıxışını məhdudlaşdırmaqdan və hakimlərin və məhkəmə işçilərinin ictimaiyyətə xidmət göstərmək üçün keçə biləcəkləri ictimai zonada yerləşən sahələrə malik olmasından ibarətdir. Hakimə, ədliyyə sisteminin istifadəçilərinin kabinetinə məhdudiyətsiz çıxışına yol verilmədən sakit şəraitdə işləmək imkanı yaradılmalıdır.

4.5.2 Fərqli marşrutlar

109. Mümkün olduğu qədər ictimaiyyət, işçi heyəti və məhkumlar üçün fərqli marşrutlar mövcud olmalıdır.
110. Təhlükəsizlik baxımından, məhkumlar üçün xüsusi, ayrıca marşrutun olması mütləqdir. Məhkəmənin ölçüsündən asılı olaraq işçi heyəti üçün ayrıca giriş yolu təmin edilə bilər.
111. Məhkəmə binası daxilində məhkəmə heyətinin ayrıca yolu olmalıdır və bu yolla onlar məhkəmə zallarına daxil ola bilməlidir və lazım gəldikdə, müxtəlif milli ənənələrə uyğun olaraq, bu iki peşə sahibi arasında aydın fərqi qeyd etmək məqsədilə hakim və prokurorlar üçün müxtəlif giriş yolları nəzərdə tutulmalıdır.
112. Həmçinin, xüsusi olaraq andlılar və təhlükə altında olan şahidlər üçün nəzərdə tutulmuş ayrıca yolun olması vacibdir, ya da onlar məhkəmə heyəti üçün ayrılmış yollardan istifadə edə bilərlər.

4.5.3 Fiziki məhdudiyəti olan insanların hərəkəti

113. Bu amil yalnız ictimai yolları layihələşdirən zaman deyil, həm də məhkumlar və ədliyyə işçiləri üçün marşrutlar inşa edilən zaman nəzərə alınmalıdır.

4.6 Məhkəmə zalları

4.6.1 Məhkəmə zallarının sayı və ölçüsü

114. Məhkəmə zallarının sayı dinləmələrin sözügedən məhkəmələrin iş həcminə əsaslanan müvəqqəti qrafiki kontekstində qərarlaşdırılmalıdır. Müxtəlif məhkəmələrin məhkəmə zalını paylaşmaları bu məqsəd üçün nəzərdə tutulan sahənin məhdudlaşdırılmasını mümkün edir. Ehtiyacların qiymətləndirilməsi zamanı fəaliyyətdə hər hansı artıma (məsələn 30%) uyğunlaşma üçün əlavə imkanların təmin edilməsi önəm daşıyır.
115. Məhkəmə zallarının ölçüsü baxılan məhkəmə işlərinin növünə uyğunlaşdırılmalıdır. Çoxlu sayda insanın iştirak etdiyi məhkəmə işləri üçün ayrıca məhkəmə zalının olmasına ehtiyac yoxdur, sadəcə məhkəmə zalı və foye arasında daşıya bilən arakəsmənin olması kifayətdir ki, daha böyük tutum tələb edildikdə bu sahədən istifadə etmək mümkün olsun.

4.6.2 Məhkəmə zallarının müxtəlif növləri

116. Avropada müxtəlif məhkəmə zalı planları (dövlət ittihamçıları, şahidlər, müttəhimlər üçün yerlər) mövcuddur və hər bir dövlətin bununla bağlı öz qaydaları vardır.
117. Ümumiliklə, aşağıdakı məsələlər qeyd edilməlidir:
118. Cinayət işlərində, məhkumlar və onları müşayiət edən şəxslər üçün oturacaq yeri ilə birgə ayrıca çıxış mövcud olur. Müttəhim kürsüsü müttəhim və məhkəmə zalındakı digər şəxslər arasında fiziki təmasın və ya cavabdehlərin üzərinə hər hansı əşyanın atılmasının qarşısını almaq üçün, lakin müttəhim və əyləşmiş, yaxud da ayaq üstə durmuş vəkili arasında ünsiyyətə imkan yaradılmaqla, yetərli təhlükəsizlik səviyyəsinə malik olmalıdır. Mümkün olduqda, məhkəmə zalının planına şahidlər üçün ayrı-ayrı oturacaq yerləri salınmalıdır.
119. Mülki məsələlərdə adi məhkəmə zallarından istifadə edilir, yəni bu cür zallarda iddiaçılar hakim və vəkillərlə eyni səviyyədə, eyni masanın ətrafında əyləşirlər. Çox vaxt bu cür zalların sayı yetərli olmur.
120. Barışdırıcı və ya vasitəçi otaqlarının dizaynına, işlərin bu cür həll edilməsi hallarının artdığı nəzərə alınmaqla, xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

4.6.3 Məhkəmə zalının avadanlıqları

121. Akustikanın keyfiyyəti ictimaiyyətin dinləmənin gedişatını izləməsi üçün xüsusilə vacibdir. Həddən artıq reverberasiyadan (əks-sədanın yaranması) uzaq olmaq lazımdır və böyük məhkəmə zalları üçün effektiv səs izolyasiyası sistemi təmin edilməlidir.
122. Məhkəmə zalı filmə və ya kompüter məlumatlarına baxmaq imkanlarına malik olmalıdır.
123. Müəyyən məhkəmə zalları video konfransların keçirilməsinə imkan verəcək şəkildə layihələşdirilməlidir.
124. Tərəflərin heç kim eşitmədən öz vəkilləri ilə birbaşa ünsiyyət qura bilmələri vacibdir.
125. Müəyyən ölkələrdə məsələn, ailə münacişələrində "kabinet ədaləti" tətbiq edilir. Bu işə baxılması tərəflərə işin mahiyyətinə uyğun qapalılığı mühafizə etməyə imkan verən yerlərdə görüşmək üçün şəraitin yaradılmasını tələb edir. "Kabinet ədalətinin" bu növü üçün kabinetlər, kiçik dinləmə və ya iclas zalları hakimin kabinetindən fərqli sahələrdə təmin edilməlidir.

4.6.4 Gözləmə zalının dizaynı

126. Planlaşdırılan məhkəmə zallarının sayına uyğun adekvat ölçüyə malik gözləmə zalları olmalıdır. İnsanların keçdikləri əsas sahə (foye) elə layihələndirilməlidir ki, hər bir dinləmə növü üçün ayrıca sahə təmin edilə bilsin: ictimaiyyət, ailə məsələləri, mütəxəssis dinləmələri.
127. Ailə məsələlərini dinləyən məhkəmə zallarına, yaxud da hakimin kabinetində dinlənən məsələlərə gəldikdə, iki tərəf üçün ayrıca gözləmə otağının olması yaxşı olardı. Cinayət işləri üzrə dinləmələrdə şahidlər üçün ayrıca otaq olmalıdır.
128. Cinayət əməlinə zərərçəkmiş şəxslərə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır və lazım gəldikdə, onlar üçün ayrıca gözləmə otağı təmin edilməlidir.

4.6.5 Digər faydalı imkanlar

129. Cavabdeh və vəkili arasında müzakirə aparılması üçün məhkəmə zallarına yaxın məxfi sahələrin təmin edilməsi yaxşı olardı. Mətbuat otağının da olması faydalı əlavə olardı.
130. Tərəflər dinləməni gözləyən zaman ayaqyolu yaxında olmalıdır və onların içməyə bir şey alacaqları avtomat ticarət aparatları təmin edilməlidir. Onların sayı məhkəmənin ehtiyacına uyğun olmalıdır.

5. BİNANIN MÜMKÜN GENİŞLƏNDİRİLMƏSİNİN NƏZƏRƏ ALINMASI

5.1 Ehtiyatda əlavə torpaq sahəsinin olması

131. Layihələndirilmə mərhələsi və binanın tamamlanması arasındakı vaxtı nəzərə alsaq, hər zaman məhkəmə ilə bağlı dəyişiklikləri tam əhatə etmək mümkün olmur. Ehtiyatda əlavə torpaq sahəsinin olması gələcəkdə genişləndirmənin mümkünlüyünün təmin edilməsinin yollarından biridir.

5.2 Modul yaşama seçimi

132. Yenidənqurma məhkəmə sahəsində tez-tez rast gəlinən haldır və sahələrin müntəzəm olaraq uyğunlaşdırılmasını tələb edir.
133. Sahənin yenidən bölüşdürülməsinə yardım məqsədilə standartlaşdırılmış ofis ölçülərinə, sökülə bilən arakəsmə və tavanlara malik binaların seçilməsi yaxşı fikir ola bilər.
134. Bənzər qaydada məhkəmə zallarının böyük zalın iki daha kiçik zala bölünə bilməsi və tələb edildikdə və böyük zala ehtiyac olduqda, yenidən birləşdirilə bilməsi mümkün olacaq şəkildə layihələndirilməsi yaxşı olardı.

5.3 Texniki xidmət xərclərinin daxil edilməsi

135. Müəyyən memarlıq seçimləri sonradan qarşılanması çətin olan yüksək texniki xidmət xərcləri tələb edirlər. Bu cür hallara, məsələn böyük şüşə səthlər daxildir ki, onlar xüsusi texniki xidmət vasitələri, yaxud da təmin edilməsi çətin olan su ilə yuyulma tələb edirlər.

5.4 Davamlı inkişafın nəzərə alınması

136. Bu, hazırda əksər ictimai tikinti layihələrində nəzərə alınır. Məhkəmə zalları və foye kimi böyük sahəyə malik məhkəmə binası nəzarətdə saxlanmalı olan isitmə və işıqlandırma xərclərinə səbəb olur.

137. Davamlılıq və texniki xidmətin asanlıqı: materialların, xüsusilə də binada istifadə baxımından, seçilməzdən qabaq davamlı olub-olmamaları yoxlanmalıdır.

138. İsitmə, soyutma, ventilyasiya və işıqlandırma sistemlərinin işini yoxlayan vasitələr olmalıdır.

139. Enerji sərfiyyatının məhdudlaşdırılması: bina örtüyünün izolyasiyasına və texniki avadanlıqların (isitmə, soyutma, ventilyasiya və işıqlandırma) effektivliyinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

140. Rahatlıq və sağlamlıq: gün işığından qorunmaq üçün sabit temperaturu təmin edən qurğuların dizaynına xüsusi diqqət yetirmək, fasadların istiqamətindən asılı olaraq müxtəlif marşrutlar arasında fərqi və onların gün işığına nə dərəcədə məruz qaldıqlarını müəyyən etmək, eləcə də təbii işığın keyfiyyətinə hava və ventilyasiyasının sürətinə nəzarət etmək lazımdır.

5.5 Yeni texnologiyalar üçün maddi-texniki təminat

141. Maddi-texniki təminat xidmətləri yeni texnologiyalara uyğunlaşmağa imkan yaratmalıdır. Hazırkı mərhələdə az sayda məhkəmə zalı video konfransın keçirilməsi üçün təchiz edilib. Məhkəmə zallarında avadanlığın yerləşdirilməsi elə qaydada həyata keçirilməlidir ki, dinləmələr lazımi qaydada aparıla bilsin və bütün iştirakçılar tam təsəvvürə malik ola bilsinlər.

142. Bundan əlavə, şəbəkə və kabel qoşulmaları zamanın son texnoloji nailiyyətlər nəzərə alınmalıdır.

143. İctimaiyyət üçün nəzərdə tutulmuş qəbul şöbələrində WI-FI vasitəsilə İnternetə tam çıxış təşviq edilməlidir.

5.6 Başqa məqsədlər üçün istifadə

144. Daşınmaz əmlak siyasəti məhkəmə binasından köçürülmə ilə nəticələndiyi təqdirdə, onun digər məqsədlər üçün istifadə edilməsi onun memarlıq dizaynından, çox və ya az dərəcədə məhkəmə simvolikalarından olduqca asılı olacaq. Mülki məhkəmənin yerləşəcəyi sadə binanın dizaynı adi ofis binasından o qədər də fərqlənməyəcək və buna görə də onu ayrıca yolları və böyük mühafizə olunan məhkəmə zalları olan cinayət işləri üzrə məhkəmə binasına nisbətən başqa bir sahə üzrə xidmət göstərən binaya çevirmək asan olacaq.

145. Bununla belə, 6.2-ci bənddə göstərilən müasir yaşayış seçiminə üstünlük verilməsi məhkəmə binasının sonralar dəyişdirilməsini daha asan şəkildə həyata keçirilməsinə yardım edə bilər.

6. MÖVCUD BİNALARIN TƏMİRİ

6.1 Tam təmir

6.1.1 Binalardakı istifadəsi davam etdirilən iş sahələrinin xüsusi aspektləri

146. Məhkəmədə fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün ən sadə həlli yolu işin aparıldığı vaxt başqa bir yerə köçməkdir və bu da, bina istifadəyə verilənədək məhkəmənin işində fasilə yaranmamasını təmin edəcək.

147. Bununla belə, ictimaiyyətə açıq binalarla bağlı, eləcə də işçilərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və böyük məhkəmə zallarına olan ehtiyac ilə bağlı qanunvericilikdə irəli sürülən məhdudiyyətləri nəzərə alaraq, məhkəmənin tam köçürülməsi həmişə texniki-iqtisadi baxımdan məqsədəuyğun olmur, bu da məhkəmənin yurisdiksiyası daxilində münasib bina tapa bilməməsi, ya da mövcud binada aparılan işə yatırılan maliyyə vəsaitindən əlavə müvəqqəti binaya ödəniləcək vəsaitinin olmaması səbəbindən baş verir.

148. İşin mərhələli şəkildə yerinə yetirilməsi üçün ofis sahələrinin ən azı qismən başqa yerə köçürülməsi üçün dərhal həlli yolu müəyyən edilməlidir. Bu zaman iş, eynü zamanda yalnız bir şöbəni köçürməklə, növbə ilə aparılır. Başqa yerə köçmə, məhkəmə binasına yaxın olan ofis binalarına və ya mövcud sahədə kifayət qədər yer olarsa, modulyar binalara köçməklə aparıla bilər. Məhkəmə binaları da məhkəmə dinləmələri səviyyəsinin aşağı düşməməsi üçün öz növbəsində təmir edilməlidir. Sahədə müvəqqəti köçmək üçün daha kiçik məhkəmə zalı nəzərdə tutula bilər. İşin ayrı-ayrı mərhələləri nə qədər qısa olarsa, bütöv işin başa çatdırılması üçün o qədər uzun müddət tələb olunacaq.
149. Qismən istifadədə olan bina bu mərhələli iş zamanı həm ictimaiyyətin təhlükəsizliyi baxımından, həm də iki fəaliyyətin bir-birinə mane olmaması baxımından, təmir işlərinin aparıldığı sahələr və normal şəkildə fəaliyyət göstərən sahələrin bir-birlərindən aydın şəkildə fərqləndirilməsi vacibdir:
- Ayrıca çıxış yollarının və dövriyyə yolların təmin edilməsi: iş sahələri materialların saxlandığı sahə və tullantı sahəsinə ayrıca çıxışa malik olmalıdır.
  - Fəhlələrin və materialın ictimaiyyət üçün nəzərdə tutulmuş sahələrdən keçməməsi üçün görülən tədbirlər: müvəqqəti pilləkənlər, yük lifti, tullantı navalçaları və s.
  - Təmir işlərinin toz və səsindən qorunmaq üçün müvəqqəti arakəsmələr Qəza çıxışlarının uyğunlaşdırılması zəruri ola bilər.

6.1.2 İşin qrafikləşdirilməsi ilə bağlı məsləhət

150. Təşkilatın texniki spesifikasiyalarına daxil ediləcək lazımi tədbirləri şərtləndirmək üçün tədqiqat zamanı məhkəmə rəhbərliyi ilə səmərəli məsləhətləşmə aparılmalıdır.
151. Böyük söküntü tələb edən işlər binanın ictimaiyyətə açıq olduğu iş saatlarından kənar vaxtlara, axşama və ya şənbə və bazar günlərinə təyin edilə bilər. Şirkətlər işin gedişatı zamanı hər hansı şikayətdən uzaq olmaq üçün bu tədbirlərin görülməsi barədə məlumatlandırılmalıdırlar. Bu işlərin dinləmələrin aparılması qrafikinə də təsir göstərəcəyi nəzərə alınmalı və bu haqda normativ vaxt çərçivələrində tərəflərə bildirişlər təqdim edilməlidir.
152. Bu məsləhətləşmə işin gedişatı zamanı davam etdirilməli, hər bir iş mərhələsinin səmərəli şəkildə təmin edilməsi və qrafikləşdirilmiş işi və məhkəmənin vaxt qrafikini əlaqələndirmək üçün əsas podratçı və məhkəmə rəhbərinin nümayəndələri daxil olmaqla əlaqələndirmə bölməsi yaradılmalıdır. Sahəyə texniki xidmətin göstərilməsinə görə məsuliyyət daşıyan təşkilatın mövcud texniki qurğular (izolyasiya, drenaj, su təchizatı üçün borunun çəkilməsi və s.) ilə bağlı tələb olunan işin qrafikləşdirilməsi üçün bu bölməyə daxil edilməsi də faydalı ola bilər.

6.1.3 İstinad sənədlərinin hazırlanması

153. Memarlar üçün istinad sənədləri yeni binaların sənədləri ilə eyni olacaq.
154. Bununla belə, mövcud binanın yenidən qurulmasının yeni binanın inşa edilməsi ilə müqayisədə daha yüksək texniki zərər riski daşdığı nəzərə alınmaqla, funksional, texniki və tənzimləyici tələblərin səviyyəsi çox vaxt məqsədəuyğunluq baxımından binaya müvafiq variantda uyğunlaşdırılmalı olur.

6.2 Normalara uyğunluğun təmin edilməsi

155. Bura normativ və texniki öhdəliklərin qarşılınması üçün xüsusilə məqsədyönlü fəaliyyət daxildir.

6.2.1 İşin qrafikləşdirilməsi

156. İstifadə edilən resursları optimallaşdırmaq üçün işin prioritet sahələrini müəyyən etmək vacibdir. Bu prioritetlər çoxillik proqrama daxil edilmək üçün illik təkliflər vasitəsilə yayıla bilər. Bu proqram cari normalara və daşınmaz əmlakın vəziyyətinin 2.1-ci bənddə göstərilən qiymətləndirmə vasitəsilə təhlilə əsaslanacaq. Əsas məsələlər sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin binalara daxil olması, enerjiyə qənaət və yanğın təhlükəsizliyi ilə bağlıdır.

6.2.2 Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslər üçün giriş

157. Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 1592 sayılı Təvsiyyəsi və 1642 sayılı Qətnaməsi yeni yaradılmış mühitin universal layihələndirmə prinsiplərinin tətbiqi və yeni maneələrin yaradılmasından

yayınma yolu ilə sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin binalara çıxışlarını təmin etmək məqsədi ilə uyğunlaşdırılmasını dəstəkləyir.

158. Birinci mərhələ çıxış imkanı indeksini müəyyən etmək üçün bütün daşınmaz əmlakların sistemli şəkildə audit yoxlanışının aparılmasından, normalara uyğunluğun təmin edilməsi üçün aparılacaq işlərin siyahısının tərtib edilməsindən və xərclərin hesablanmasından ibarətdir. Prioritet iş gediş-gəlişin rahatlığı baxımından göstəriciləri ən aşağı olan və ən çox insanı qəbul edən binalara aid olacaq.
159. İkinci mərhələ prioritet sahələr üzrə ətraflı texniki-iqtisadi əsaslandırmanın aparılmasından ibarət olacaq. Binaların çox vaxt köhnə olması səbəbindən, irsin qorunması tədbirlərinə uyğun olaraq girişlərdə və pilləkənlərdə konstruksiya işləri mürəkkəb olacaq və yüksək xərc tələb edəcək. İşə başlamazdan əvvəl normalara tam uyğunluq üçün binanın funksional təşkilinə diqqət yetirmək və çoxsaylı insanların cəlb olunduğu xidmətləri binanın giriş hissəsinə yaxın yerləşdirmək lazımdır.
160. Yenidənqurmanın bu növü həm də yeni ofis sahələrinə ictimaiyyətin çıxışını məhdudlaşdırmaqla binada təhlükəsizliyin yaxşılaşdırılmasına kömək edir.
161. Bundan əlavə, prosedurlara uyğunluğun təmin edilməsi üzrə müxtəlif seçimlərin öyrənilməsi irsin qorunmasına görə məsuliyyət daşıyan idarələrlə və sağlamlıq imkanları məhdud insanlarla bağlı prosedurlara görə məsuliyyət daşıyan idarələrlə müzakirənin aparılması üçün əsas ola bilər, nəticədə bu, layihələrə tikinti işləri üçün icazənin verilməsinə gətirib çıxarmalıdır. Bu mərhələ həm də müvafiq idarələr tərəfindən təsdiq edilən və binanın tam olaraq normativ standartlara cavab verməsini təmin edəcək az sərfiyatlı həlli yollarına rəvac verəcək.
162. Əgər ciddi büdcə problemləri olarsa, bu iş sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərlə bağlı standartlara cavab verəcək aspektlərin əhəmiyyətindən asılı olaraq mərhələli şəkildə, aşağıda təklif edilən ardıcılıqla yerinə yetirilməlidir:
  - binaya çıxış
  - qəbul zonası
  - istifadə növü üzrə bir məhkəmə zalı (kriminal, mülki, hakim kabinetində dinləmə)
  - qəbul zonası və məhkəmə zallarının yaxınlığında ayaqyolu
163. Əlil arabalarında hərəkət edən insanların binalara daxil olması ilə əlaqədar işlərdən əlavə, sağlamlıq imkanları məhdud digər insanlarla bağlı da işinə də şərait yaradılmalıdır : məsələn, görmə problemləri olan insanlar üçün işıqlandırmanın və nişan lövhələrinin yaxşılaşdırılması, eşitmə qüsuru olan insanlar üçün audio-induksiya qulaqcıqlarının təmin edilməsi və qapı tutacaqlarının quraşdırılması və işığı yandırmaq üçün elektrik açarların hündürlüyünün uyğunlaşdırılması. Çox vaxt bu iş geniş ictimaiyyətin qəbulu keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına kömək edir

6.2.3 Ətraf mühitinə hörmətin nəzərə alınması

164. Bu baxımdan səmərəli siyasət binalarda gündəlik istifadə ilə aparılan investisiya işləri və texniki xidmətlə bağlı işlər arasında uyğunlaşdırılmış fəaliyyətə əsaslanmalıdır.
165. Gündəlik istifadəyə gəldikdə, məhkəmə rəhbərlərinin binadan istifadə edən şəxslərin problemlər, məqsədlər və görüləcək tədbirlər və əldə edilən nəticələr barədə məlumatlı olmasını təmin etmələri vacibdir.
166. Əlavə qızdırıcı və işıq cihazları, fərdi printerlər və fərdi çaydanlar və ya qəhvə aparatları kimi böyük miqdarda enerji sərfiyatına yol verən ayrı-ayrı qurğulardan istifadəyə məhdudiyət qoymaq üçün tədbirlər görülməlidir.
167. Məqbul yay və qış temperaturu normalarına uyğunluq öhdəliyi və qanunla tənzimlənən ventilyasiya hava axını barədə də məlumatlı olmaq və bunu tətbiq etmək lazımdır.
168. Texniki xidmətə gəldikdə, müqavilələrə işin aparılmasına dair bəndlərin daxil edilməsi təşkilatları əsas işlərlə bağlı qənaət edilməsinə sövq etməklə təcrübələrə dəyişiklik edilməsinə zəmin yaratmalıdır: temperatur və ventilyasiya normalarına uyğunluq, sayğacların və taymer sisteminin quraşdırılması, işıq mənbələrinin dəyişdirilməsi, istilik sistemlərinin və yağış sularını yığan sistemlərin quraşdırılması, əl yumaq üçün su qızdırıcının temperaturunun tənzimlənməsi və s.

169. Daşınmaz əmlaka sərmayə qoyuluşu siyasəti mədaxil və məxaric arasında əlaqəni optimallaşdırmaq yolları aramaqla ən irimiqyaslı işlərin yerinə yetirilməsini mümkün etməlidir.
170. Bu siyasətin birinci mərhələsi hər bir binada elektrik enerjisi və qaz sərfiyyatı ilə bağlı məlumatların toplanmasından ibarətdir. Problemlə sahələri hər bir sahənin ümumi enerji sərfiyyatı və onun hər m² üzrə sərfiyyatı nəticəsində müəyyən etmək mümkün olacaq.
171. Bütün daşınmaz əmlaklar üzrə ümumi sərfiyyata gəldikdə, sərfiyyatı azaltmaq üçün global məqsəd müəyyən etmək mümkündür.
172. Prioritet fəaliyyət hər m² üzrə ən yüksək sərfiyyata malik sahələrə yönəldiləcək. Hər bir binanın sərfiyyatın azalması məqsədinə uyğun gəlməsinə çalışmağın mənası yoxdur.
173. İş çərçivəsində əsas diqqət binanın xarici örtüyünün izolyasiyasına və texniki avadanlıqların optimallaşmasına yönəldəcək.
174. Daha az mürəkkəb sahələrə gəldikdə, təhlil 2.1-ci bənddə göstərilən qiymətləndirmələrə əsaslanacaq. Daha çətin sahələrə gəldikdə, onlar prioritet sahələr kimi müəyyən edilir və fəaliyyət planlarını tərtib etmək və qiymətləndirmək üçün ətraflı audit yoxlanışı aparılmalıdır.
175. İş qrafikinin tərtib edilməsi üçün işin optimallaşdırılmasına qoyulan sərmayənin nəticəsində gəlirin alınması üçün tələb olunan vaxt nəzərə alınmalıdır (xərclərdə edilən qənaətdə bölünən sərmayə xərci). Bununla əlaqədar, qeyd etmək lazımdır ki, avadanlıqlara qoyulan sərmayənin nəticəsində gəlirin alınması binanın xarici örtüyünün izolyasiyasına yatırılan sərmayəyə nisbətən daha az vaxt tələb edir.
176. Hazırkı sənəddə maraq doğuran avadanlıqlar üzrə işlərə növbələşmə qaydasında qızdırıcı və ya kondisioner sisteminin dəyişdirilməsi, taymerlərin quraşdırılması, ventilyasiya axınının optimallaşdırılması, lampaların dəyişdirilməsi, yaxud işıq sərfiyyatına nəzarət edən sensor sistemin dəyişdirilməsi daxildir.
177. Hazırkı sənəddə maraq doğuran izolyasiya işlərinə növbələşmə qaydasında damın izolyasiyası, döşəmənin izolyasiyası, divarın izolyasiyası və xarici taxta detalların dəyişdirilməsi daxildir. Sonuncuya gəldikdə, yatırılmış sərmayənin nəticəsində gəlirin alınması uzun müddət tələb etdiyinə görə, buna yalnız vəziyyətin çox pis olduğu hallarda yol verilir.

6.2.4 Yanğından mühafizə

178. Tikinti normaları ictimaiyyət üçün açıq binalarda riayət edilməli olan qaydaları dəqiq müəyyən edir.
179. Müntəzəm yoxlamalar binanın normalara uyğunluq baxımından son vəziyyəti barədə məlumat verə, eləcə də düzəliş tədbirləri müəyyən edə bilər.
180. Əgər əsas işlər binada görülürsə, yanğından mühafizə qaydalarına əməl edilməsinə görə cavabdehlik daşıyan orqanlar qaydalara riayət üçün daha geniş işin aparılmasını tələb edə bilərlər.
181. Belə hallarda məqsəd, binanın standartlara uyğunlaşdırılmasından deyil, tam uyğunluq üçün yüksək texniki və ya maliyyə vəsaiti tələb edildikdə, yanğın təhlükəsizliyinin təhlili nəzərə alınmaqla, normadan kənar vəziyyətlərin aradan qaldırılması üçün tarazlaşdırıcı tədbirlər vasitəsilə binanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin təklif edilməsindən ibarətdir. Binanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üzrə planların yekunlaşdırılması ictimai binalarda yanğından mühafizəyə görə məsuliyyət daşıyan şöbələrlə yaxından məsləhətləşmə aparılmasını nəzərdə tutur.